

Утвърдил:

Декан

Дата

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ "СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ"

Факултет: Славянски филологии

СЛБ 0 1 0 1 0 5 2 1

Специалност: (код и наименование)

Българска филология - редовно

УЧЕБНА ПРОГРАМА

Дисциплина К 3 1 2 :

(код и наименование)

Старобългарски език

Преподавател: доц. д-р Анета Гергова Димитрова

Асистент: гл. ас. д-р Камелия Христова-Йорданова, д-р Жени Жикова

Учебна заетост	Форма	Хорариум
Аудиторна заетост	Лекции	60
	Семинарни упражнения	60
	Практически упражнения (хоспетиране)	
Обща аудиторна заетост		120
Извънаудиторна заетост	Реферат	
	Доклад/Презентация	
	Научно есе	
	Курсов учебен проект	40
	Учебна екскурзия	
	Самостоятелна работа в библиотека или с ресурси	80
Обща извънаудиторна заетост		120
ОБЩА ЗАЕТОСТ		240
Кредити аудиторна заетост		4
Кредити извънаудиторна заетост		4

ОБЩО ЕКСТ	8

№	Формиране на оценката по дисциплината¹	% от оценката

¹ В зависимост от спецификата на учебната дисциплина и изискванията на преподавателя е възможно да се добавят необходимите форми, или да се премахнат ненужните.

1.	Тестова проверка	20%
2.	Текуща самостоятелна работа /контролно	20%
3.	Изпит	60%

Анотация на учебната дисциплина:

Лекционният курс има за цел да запознае студентите бакалаври с най-ранния славянски език, засвидетелстван в писмен вид, и с неговата българска етническа основа. В хода на обучението съпоставително се разглеждат двете старобългарски азбуки (глаголица и кирилица) като графични и знакови системи, както и писмените източници (пергаментни и епиграфски), съхранили стария български книжовен език. Изучават се фонетичните, морфологичните и синтактичните явления и тенденции, характеризиращи синтетичната структура на езика ни през периода IX – края на XI в. като един от класическите индоевропейски езици. Отделя се внимание на ролята на старобългарския език в развитието на писмената култура и литература на други славянски народи и се разглеждат т.нар. правописни редакции на старобългарския език в средновековните ръкописи. Прави се връзка с автори и произведения, изучавани в дисциплината „Старобългарска литература“, както и с езикови явления, предмет на други исторически и сравнителни езиковедски дисциплини.

Предварителни изисквания:

няма

Очаквани резултати:

Теоретична подготовка и практическа работа със старобългарски текст (евангелски и агиографски) – фонетичен и морфосинтактичен анализ, превод на съвременен български език с помощта на речник.

Учебно съдържание

№	Тема:	Хорариум
1	Старобългарският книжовен език като най-ранния писмен славянски език. Етническа принадлежност и названия на старобългарския език. Извори за изучаването на старобългарския език – глаголически и кирилски ръкописи, епиграфски паметници, акростихови творби, сведения от топонимията и диалектите.	2
2	Проблеми на старобългарските азбуки – графика, звукова и числена стойност на буквите; произход, авторство и разпространение на глаголицата и кирилицата; прилики и разлики между двете графични системи.	2
3	Звуков строеж на старобългарския език. Произход и основни тенденции в разволя на старобългарската вокална система.	2
4.	Праславянската тенденция към възходяща звучност. Структура на сричката в старобългарски. Изпадане на крайните съгласни. Преместване на сричковата граница.	2
5.	Монофтонгизация на дифтонгите. Ликвидна метатеза. Последници. Възникване на сонантите в старобългарски. Хронология на процесите, резултат от тенденцията към възходяща звучност.	2
6.	Произход и основни тенденции в разволя на старобългарската консонантна система. Праславянската тенденция към палаталност и развитието ѝ в старобългарски. Сричков синхармонизъм. Първа палатализация.	2
7.	Втора и трета палатализация. Хронология. Депалатализация на съгласните през късния старобългарски. Йотация на съгласни и групи	2

	съгласни.	
8.	Ерови гласни - произход и промени с тях. Развой на ъ и ь пред j . Отбелязване на редуцирани и и ы.	2
9.	Падежната система в старобългарски. Безпредложна и предложна употреба на падежите.	2
10.	Система на старобългарските имена. Вокални и консонантни основи на съществителните. Типове склонения и влияния между тях. Вокални -о- и -јо- основи.	2
11.	Вокални -а- и -ја- основи.	2
12.	Вокални -ѝ-основи, -ѹ-основи и -ї- основи. Влияния между -о- и -ѝ-основи и -јо- и -ї- основи.	2
13.	Консонантни -men-, -nt-, -r- и -s- основи. Влияния между -о- и -s- основи.	2
14.	Система на старобългарските местоимения. Лично местоимение. Нелични (родови) местоимения. Склонение, функции и употреба.	2
15.	Система на старобългарските прилагателни имена. Склонения. Сложни форми.	2
16.	Степенуване на прилагателните имена. Склонение и употреба.	2
17.	Старобългарската глаголна система. Основни глаголни категории. Глаголни основи. Нелични глаголни форми. Сегашно време и спрежения на старобългарските глаголи. Тематични и атематични глаголи.	2
18.	Старобългарският футур - начини за изразяване, разпространение. Повелително наклонение - произход, образуване, отрицателни форми.	2
19.	Инфинитивна основа на глагола. Имперфект - произход, образуване, разпространение.	2
20.	Аорист - видове (асигматичен и сигматичен). Произход, образуване и разпространение на асигматичния аорист.	2
21.	Произход, образуване и разпространение на сигматичния първи и втори аорист.	2
22.	Система на старобългарските причастия. образуване на причастията от сегашната и инфинитивната основа. Склонение на простите и сложните форми.	2
23.	Употреба, значение и разпространение на причастията. Сложни минали глаголни времена - перфект, плусквамперфект, футурум екзактум. Условно наклонение.	2
24.	Синтактични конструкции Dativus absolutus, Dativus cum infinitivo. Числителни имена.	2
25.	Правописни редакции на старобългарския език. Средновековни славянски ръкописи извън старобългарската норма. Източнославянски, западнобалкански, среднобългарски юсови и безюсови правописни редакции. Нормализация на правописа.	2
26.	Езикът на старобългарската литература. Поетични произведения („Азбучна молитва“, поетични пролози).	2
27.	Агиографска проза. Пространните жития на св. Кирил и св. Методий.	2
28.	Езикът на авторите от Преславската книжовна школа.	2
29.	Наследство на старобългарския език след старобългарската епоха. Езикът на авторите от Втората българска държава.	2
30.	Старобългарският език в оригинални и преводни произведения. Старобългарска лексика.	2

*Асистентите припокриват учебното съдържание на титуляра

Учебно съдържание на упражненията

№	Тема:	Хорариум
1	Старобългарският книжовен език като най-ранния писмен славянски език. Етническа принадлежност и названия на старобългарския език. Извори за изучаването на старобългарския език – глаголически и кирилски ръкописи, епиграфски паметници, акростихови творби, сведения от топонимията и диалектите.	2
2	Проблеми на старобългарските азбуки – графика, звукова и числена стойност на буквите; произход, авторство и разпространение на глаголицата и кирилицата; прилики и разлики между двете графични системи.	2
3	Звуков строеж на старобългарския език. Произход и основни тенденции в разволя на старобългарската вокална система.	2
4.	Праславянската тенденция към възходяща звучност. Структура на сричката в старобългарски. Изпадане на крайните съгласни. Преместване на сричковата граница.	2
5.	Монофтонгизация на дифтонгите. Ликвидна метатеза. Последици. Възникване на сонантите в старобългарски. Хронология на процесите, резултат от тенденцията към възходяща звучност.	2
6.	Произход и основни тенденции в разволя на старобългарската консонантна система. Праславянската тенденция към палаталност и развитието ѝ в старобългарски. Сричков синхармонизъм. Първа палатализация.	2
7.	Втора и трета палатализация. Хронология. Депалатализация на съгласните през късния старобългарски. Йотация на съгласни и групи съгласни.	2
8.	Ерови гласни - произход и промени с тях. Развой на ъ и ь пред ј . Отбелязване на редуцирани и и ы.	2
9.	Падежната система в старобългарски. Безпредложна и предложна употреба на падежите.	2
10.	Система на старобългарските имена. Вокални и консонантни основи на съществителните. Типове склонения и влияния между тях. Вокални -о- и -јо- основи.	2
11.	Вокални -а- и -ја- основи.	2
12.	Вокални -й-основи, -ѫ-основи и -ї- основи. Влияния между -о- и -й-основи и -јо- и -ї- основи.	2
13.	Консонантни -men-, -nt-, -r- и -s- основи. Влияния между -о- и -s- основи.	2
14.	Система на старобългарските местоимения. Лично местоимение. Нелични (родови) местоимения. Склонение, функции и употреба.	2
15.	Система на старобългарските прилагателни имена. Склонения. Сложни форми.	2
16.	Степенуване на прилагателните имена. Склонение и употреба.	2
17.	Старобългарската глаголна система. Основни глаголни категории. Глаголни основи. Нелични глаголни форми. Сегашно време и спрежения на старобългарските глаголи. Тематични и атематични глаголи.	2
18.	Старобългарският футур - начини за изразяване, разпространение. Повелително наклонение - произход, образуване, отрицателни форми.	2
19.	Инфинитивна основа на глагола. Имперфект - произход, образуване, разпространение.	2
20.	Аорист - видове (асигматичен и сигматичен). Произход, образуване и разпространение на асигматичния аорист.	2
21.	Произход, образуване и разпространение на сигматичния първи и втори аорист.	2
22.	Система на старобългарските причастия. образуване на причастията	2

	от сегашната и инфинитивната основа. Склонение на простите и сложните форми.	
23.	Употреба, значение и разпространение на причастията. Сложни минали глаголни времена - перфект, плусквамперфект, футурум екзактум. Условно наклонение.	2
24.	Синтактични конструкции Dativus absolutus, Dativus cum infinitivo. Числителни имена.	2
25.	Правописни редакции на старобългарския език. Средновековни славянски ръкописи извън старобългарската норма. Източнославянски, западнобалкански, среднобългарски юсови и безюсови правописни редакции. Нормализация на правописа.	2
26.	Езикът на старобългарската литература. Поетични произведения („Азбучна молитва“, поетични пролози).	2
27.	Агиографска проза. Пространните жития на св. Кирил и св. Методий.	2
28.	Езикът на авторите от Преславската книжовна школа.	2
29.	Наследство на старобългарския език след старобългарската епоха. Езикът на авторите от Втората българска държава.	2
30.	Старобългарският език в оригинални и преводни произведения. Старобългарска лексика.	2

Конспект за изпит

№	Въпрос
1	Звуков строеж на старобългарския език. Ерови гласни - произход и промени с тях.
2	Праславянската тенденция към възходяща звучност и отражението ѝ в старобългарски. Ликвидна метатеза. Възникване на сонантите.
3	Праславянската тенденция към палаталност. Палатализации и йотация.
4.	Падежната система в старобългарски. Безпредложна и предложна употреба на падежите.
5.	Вокални и консонантни основи на съществителните. Типове склонения и влияния между тях.
6.	Вокални -о- и -јо-основи, -а- и -ја- основи.
7.	Вокални ѝ-основи, -ѹ-основи и -ї- основи. Влияния между -о- и -ѹ-основи и -јо- и -ї- основи.
8.	Консонантни основи. Влияния между -о- и -s- основи.
9.	Система на старобългарските прилагателни имена. Степенуване. Числителни имена.
10.	Система на старобългарските местоимения.
11.	Старобългарската глаголна система. Нелични глаголни форми.
12.	Сегашно време и спрежения на старобългарските глаголи. Тематични и атематични глаголи.
13.	Старобългарският футур.
14.	Повелително наклонение. Условно наклонение.
15.	Аорист – видове. Произход, образуване и разпространение на асигматичен, първи и втори сигматичен аорист.
16.	Старобългарският имперфект – произход, образуване, разпространение.
17.	Система на старобългарските причастия. образуване, употреба и разпространение.
18.	Сложни минали глаголни времена – перфект, плусквамперфект, футурум екзактум. Синтактични конструкции Dativus absolutus, Dativus cum infinitivo.
19.	Правописни редакции на старобългарския език. Нормализация на правописа.
20.	Старобългарска лексика.

Библиография

Основна:

- Т. Славова. Старобългарски език. София, 2017.
- В. Гешев. История на българския език: езикова структура, книжовна традиция, степен на обособеност. София, 2022 (особено с. 23–179).
- К. Мирчев. Старобългарски език. Кратък граматичен очерк. София, 1972 (преизд. В. Търново, 2000).
- Грамматика на старобългарския език. Фонетика. Морфология. Синтаксис. Издателство на БАН. София, 1991.
- И. Добрев, Ж. Икономова, А.-М. Тотоманова. Старобългарски език за X клас на НГДЕК. София, 1983.
- И. Добрев, Ж. Икономова, А.-М. Тотоманова. Старобългарски език за XI клас на НГДЕК. София, 1985.
- И. Добрев, Ж. Икономова, А.-М. Тотоманова. Старобългарски език за XII клас на НГДЕК. София, 1986.
- А. Минчева. Старобългарският език в светлината на балканистиката. София, 1987.
- Т. Лалева. Кратка старобългарска граматика във фишове. София, 2003.
- Славова, Т., Ив. Добрев. Старобългарски текстове. София, 2000.
- А. Бояджиев. Старобългарска читанка. София, 2016 (<https://naum.slav.uni-sofia.bg/liliseries/diss/2016/11>)
- М. Тихова, А. Тихова. Христоматия по история на българския език. Текстове (IX–XI век). Учебен речник. Шумен, 2003.

Допълнителна:

- И. Гълъбов. Старобългарски език с увод в славянското езикознание. София, 1980.
- И. Добрев. Старобългарска граматика. Теория на основите. София, 1982.
- И. Добрев. Произход и значение на праславянското консонантно и дифтонгично склонение. София, 1982.
- А. Вайан. Руководство по старославянскому языку. Москва, 1952.
- Н. Ван Вейк. История старославянского языка. Москва, 1957.
- Старобългарски речник, т. I–II. Отг. ред. Дора Иванова-Мирчева. София, 1999–2009.

Дата: 03.09.2024 г.

Съставил: доц. д-р Анета Димитрова

Програмата е приета на заседание на Факултетния съвет (протокол 09 / 08.10. 2024 г.)